

Ocene in poročila o publikacijah in razstavah

Ostale publikacije

Bogumil Vošnjak, Dnevnik iz prve svetovne vojne (za objavo pripravil Vladimir Kološa). Ljubljana, Arhiv Republike Slovenije, 1994, 316 strani

Dne 3. februarja 1915 je dvaintridesetletni dr. Bogumil Vošnjak, sourednik znanstveno-kulturne revije Veda in privatni docent za obče državno pravo na zagrebški univerzi, z vlakom pri Červinjanu prestopil avstrijsko-italijansko mejo in začel pot protiavstrijskega bojovnika za Jugoslavijo. "Čigava bo ta zemlja, ko se vrnem?" se je spraševal pred odhodom v goriški okolici.

Ves čas v emigraciji je pisal Vošnjak dnevnik, ki je, dasi ne v celoti, ohranjen v Arhivu Republike Slovenije - prvi zapis je napisan dva dni pred odhodom, 1. februarja 1915, zadnji pa 27. aprila 1918 v Ameriki. Arhiv je zdaj dnevnik izdal, za objavo pa ga je pripravil magister Vladimir Kološa. Ureditev ni bila lahko delo. Dokajšnje težave je predstavljalo že branje rokopisa, saj je Vošnjak vpletal v svoj jezik tudi tuje besede, pisane ponekod po običajih tega jezika, ponekod fonetično, ponekod pa napol tako, napol tako. Posebne težave je povzročalo sestavljanje kazala oseb in krajev, saj je Vošnjak poleg bolj ali manj znanih oseb omenjal tudi vrsto takih, ki jih je zelo težko ali pa sploh nemogoče najti v dostopnih priročnikih in indeksih. Hvaležni moramo biti mag. Kološi za uspešno delo. Objavi dnevnika je dodal še življenjepis in bibliografijo Bogumila Vošnjaka, ki dajeta (na kar je treba posebej opozoriti) nekaj podatkov, ki jih v Slovenskem biografskem leksikonu ni.

Vošnjakov dnevnik po svoji vrednosti močno presega spomine, ki jih je pisec izdal leta 1928 - saj je neposreden, kaže trenutno razpoloženje, ne pa preračunane usmerjenosti. Poleg tega govori veliko o naravi, umetnosti, neposrednih vtisih, družbi, hrani, pijači in hotelih. Naj to pokažejo nekateri odlomki, izbrani kar tako iz februarjskih in avgustovskih zapisov vsakega leta.

Dne 2. februarja 1915 v Ženevi: Pozdravljeno mesto svobode od jugoslovanskega zatočnika. Mesto ima že povsem francoski značaj. Vse široko, slobodno, prosti, širni vidiki, gore daleč. Pravi kosmopolitski grad. Mogočne so avenije ob jezeru. Bil v hotel de ville, da bi izvedel Masarykov naslov. Prav značilno

za to mesto svobode: policijski uradnik mi je rekel silno vljudno, da ne sme mi sporočiti naslova ampak prej mora vprašati dotičnika, ali dovoljuje to. Javil mi bo pismeno. Zgodilo se je to nekaj dni kasneje s pravo švicarsko točnostjo. Nič ni ugodnejše ko ta kombinacija točnosti s francosko vljudnostjo.

Dne 3. avgusta 1915 v Oxfordu: Lepa velika cotage: Sredi drawing room sedita starka in starec. Starec je Dicey, starka njegova žena, ki mi najprej reče, da je profesor precej gluh. Prvi vtis je, da je to idiot, za par minut šele vidim, koliko duhovitosti je v tem stareu s smehljajočim se obrazom. Prvo vprašanje njegovo: Srbski jezik to je nekaj sličnega madžarskemu.

Dne 5. februarja 1915 v Ženevi: Velika seja slovenske skupine v Gregorinovem stanovanju. Konstatiralo se je, da so moje rekriminacije glede položaja Slovencev v odhodu upravičene. Moj oče je vprašal, ali je res, da Supilo vodi v Londonu oficijelno akcijo. Protestiral je proti temu z neobičajnim temperamentom. Trinajstič se je sicer nekoliko vsajal, zagovarjajoč Supilla, pa slednjič smo se vsi zedinili, da tako ne gre naprej v Londonu. Formuliral sem našo zahtevo v tem smislu, da se mora pri vseh korakih, ki se tičejo bodočnosti Slovencev, pritegniti onega člana Slovenca, ki je ob onem času v Londonu.

Dne 11. februarja 1917 v Londonu: Kaj mislijo Čehi o Jugoslaviji. Beneš je razvijal svojo teorijo češke nevtralnosti v vprašanju Jadrana. Nočejo dati izjave v nobednem smislu kakor da se jih to ne tiče.

Dne 7. avgusta 1917 na grški ladji Peneioa iz Aten v Patras: Na Peneios slaba hrana, slabo vino. Ladja je bila neoborožena, brez žične telegrafije, nikdo nas ni spremljal. Najprej sem spal zunaj na palubi, potem legel v kabini, vedno imajoč pas za reševanje poleg sebe. Vsak od nas je imel svoj posebni načrt, kaj bi napravil, ako bi brod zaustavil in obiskal kak nemški ali avstrijski submarin.

Dne 3. februarja 1918 v Chicagu: Po krivdi Trošta sem prežgodaj prišel na večerjo k mrs. Kušar, kateri se silno dopade ameriška enakost: Bile so kranjske klobase in eviček: Prišle so prave slovenske grče in bil je prav prijeten razgovor: Dobro živijo naši ljudje. On in ona sta delaveca, ona je slannikarica. Domačija je pa čisto buržuazna. Prešeren leži na mizi. Tudi telefon ne manjka. Na poti nazaj v hotel strašno zmrzoval.

Zdi se mi, da se Vošnjakov dnevnik spleča brati, tako zaradi slovenske, srhske, hrvaške, zavezniške po-

litike in gledanj kot zaradi opažanj, doživljanj in vsakdanjih razpoloženj mladega slovenskega liberalnega inteligenta tistega časa.

Vasilij Melik

Jelka Melik, Kazensko sodstvo na Slovenskem 1919-1929 s posebnim ozirom na arhivsko gradivo Deželnega sodišča v Ljubljani, Ljubljana, Arhiv Republike Slovenije, 1994, 123 strani

Pričujoča knjiga je magistrsko delo Jelke Melik. V njej je precej več kot bi lahko sklepali iz naslova, saj imamo arhivisti pred sehoj delo, ki po svoji vsebini daje osnovne podatke za gradivo kazenskih zadev od leta 1873 do leta 1929, pri čemer nam postane jasna organizacija in vloga sodišč in tožilstev na vseh stopnjah kazenskega postopka ter sestava arhivskega gradiva pri organih, udeleženih v kazenskem postopku.

Knjigo s 23 poglavji hi lahko razdelili v štiri vsebinske sklope. Prva štiri uvodna poglavja predstavijo položaj kazenskega sodstva v Kraljevini SHS, ki ima na slovenskem ozemlju osnove v avstrijskem pravnem sistemu in organizaciji sodne oblasti. Še posebej pomembno je poglavje o razvoju slovenske pravne terminologije, ki je imela posebno mesto v prizadevanjih slovenskih pravnikov 19. stoletja, je pa danes nemalo krat težko razumljiva.

Osrednji del knjige so poglavja s področja kazenskega prava, to je o razvoju kazenskega procesnega prava s poudarkom na analizi kazenskopravnega reda iz leta 1873, ki obsega opis subjektov in objektov kazenskega postopka ter vrste kazenskega postopka. Spoznamo zunanjo organizacijo kazenskega sodstva (vrste sodišč in njihove pristojnosti v kazenskem postopku) ter notranjo organizacijo in poslovanje sodišč od organizacije sodne uprave in sodne pisarne, vrste in sestave spisov, vpisnike in druge pomožne evidence ter sistem odlaganja in označevanja spisov. Nadalje je govora o ostalih subjektivnih postopkih, to je o pristojnostih in organizaciji državnega pravdnštva in o položaju zasebnih tožilcev ter obdolžencev in njihovih zagovornikov.

Kar sedem poglavij je posvečenih vrstam kazenskega postopka, ker je poznavanje le-teh ključ za razumevanje spisovnega gradiva, ki se nahaja v kazenskih spisih. Razložen je red kazenski postopek zaradi hudodelstev in prekrškov od uvodnih poizvedb in uvodne preiskave do vložitve obtožnice, priprave na glavno obravnavo in same glavne obravnave pri sodnih zborih prve stopnje in pri porotnih sodiščih. Za prestopke, ki so hili v pristojnosti okrajnih sodišč, je

postopek obsegal le predhodni postopek in glavno obravnavo.

Sledijo poglavja o pravnih sredstvih oziroma o procesnih dejanjih, dovoljenih prizadetim osebam za izpodbijanje sodnih odločb. Govora je o rednih pravnih sredstvih (zoper sodbe zbornih sodišč prve stopnje in porotnih sodišč ter zoper sodbe okrajnih sodišč) in o izrednih pravnih sredstvih (obnova postopka, izredna revizija in ničnostna pritožba za varstvo zakonitosti).

V zvezi s kazenskim postopkom je opisan še postopek proti odsotnim in pobeglim storilecem hudodelstev in prekrškov, skrajšani ali mandatni postopek ter postopki iz meddržavnih pogodb. Osrednji sklop poglavij se zaključi s predstavitvijo kazenskega materialnega prava oziroma avstrijskega kazenskega zakona o hudodelstvih, pregreških in prestopkih iz leta 1852 z vsemi kasnejšimi spremembami in s tiskovnimi zadevami kot posebnimi kaznivimi dejanji.

Tretji vsebinski sklop - arhivistični - predstavlja 18. in 19. poglavje o kazenskih zadevah obravnavanega časa kot arhivskem gradivu v slovenskih arhivih in vzrokih za skromne količine ohranjenega gradiva. Če razumemo kazensko pravo, tako materialno kot procesno, se lahko le strinjamo z načinom urejanja in popisovanja arhivskega gradiva kot ga je avtorica predstavila, obrazložila oziroma predlagala.

Celotno delo zaokrožijo zaključna štiri poglavja z opombami, viri in literaturo.

Skratka, pred nami je delo, ki ga noben arhivist pri svojem delu na gradivu s področja kazenskega prava v obdobju od 1873 do leta 1929 ne sme prezreti, ker je v njem vse, kar mora če že ne vedeti, pa vsaj v polni meri upoštevati.

Žarko Bizjak

Vladimir Sunčič, Komisija za agrarne operacije, 1885-1945, tretji del, Sp-Ž, Ljubljana, 1994, strani 913-1440

Po preteku dveh let je izšel 3. del inventarja Komisije za agrarne operacije 1885-1945, črka Sp-Ž, ki ga je izdal Arhiv Republike Slovenije. Ta zvezek obsega strani 913-1440, in sicer dosjeje od številke 1495-2499. Gradivo teh dosjejev je vloženo v arhivske škatle od zaporedne številke 169-265. Prvotni načrt inventarja je obsegal 3 dele, ker pa v inventarni popis ni zajeto gradivo območja nekdanje Notranjske, ki je bilo leta 1929 izročeno Kraljevini Italiji in je bilo v skladu z mirovno pogodbo iz leta 1947 vrnjeno Sloveniji, bo treba pripraviti še 4. del tega inventarja.

Tretji del inventarja Komisije za agrarne operacije v Ljubljani po vsebini nekoliko odstopa od prvih dveh delov in vsebuje: seznam sodnih okrajev z agrarnimi